

PRIKAZI

NJEMAČKA LIRIKA OD *MINNESANGA* DO SUVREMENOSTI

Ivo Runtić (ur. i prev.), *Antologija njemačkoga pjesništva*, priredio Marijan Bobinac, Zagreb: ArTresor naklada, 2021, 407 str.

Prerana smrt 2017. godine spriječila je Ivu Runtića, umirovljenog profesora Odsjeka za germanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, u naumu da objavi antologiju njemačkoga pjesništva u vlastitom prijevodu – projekt na kojem je radio više desetljeća. Nakon Runtićeve smrti njegova je rukopisna ostavština predana Marijanu Bobincu s Odsjeka za germanistiku, koji se obvezao dovršiti projekt. Bobinac je transkribirao i priredio prijevode te napisao predgovor, uvodno poglavlje o njemačkoj lirici i biograme pojedinih pjesnikinja i pjesnika, pa je antologija objavljena 2021. u biblioteci “Suglasja” izdavačke kuće ArTresor, koja je slične projekte objavila 1998. (*Antologija francuskoga pjesništva*, ur. Zvonimir Mrkonjić i Mirko Tomasović) i 2006. (*Gost u kući*. Prijevodi i prepjevi iz poljskoga pjesništva, prev. Zdravko Malić). Dok *Antologija francuskog pjesništva* donosi prijevode raznih prevoditelja, u ovoj je antologiji, kao i u onoj poljskoga pjesništva, sve pjesme preveo jedan prevoditelj – sam urednik Ivo Runtić.

Kao što ističe Bobinac u uvodniku, Runtić je, osim profesorske, imao i značajnu prevoditeljsku karijeru: još je od 70-ih godina u književnim časopisima objavljivao prijevode pjesama Ingeborg Bachmann i Hansa Magnusa Enzensbergera, a 2010.

godine objavio je antologiju Goetheova pjesništva pod naslovom *Svenavadni Goethe* – kronološki organiziranu zbirku izabranih pjesama otisnutih i u originalu i prijevodu, popraćenu komentarima pjesama i pregledom Goetheova lirskog opusa. U tome smislu Bobinac ističe Runtićevu “vještinu i virtuoznost kojima je njemačke stihove uspijevao prenijeti u hrvatske i pritom sačuvati semantički smisao i metrički ustroj izvornika” (Bobinac 2021: 5), što je naročito važno pri prevođenju lirike s njemačkoga, jezika iz germanske skupine jezika kojem je svojstvena akcenatska versifikacija, na hrvatski, jezik iz slavenske skupine jezika kojem je svojstvena silabička versifikacija. Očuvanje obiju komponenti lirskog teksta – i formalne i sadržajne – u procesu prevođenja oduvijek je bilo prepoznatljivom značajkom Runtićeva prevoditeljskog rada; značajkom kojom se istaknuo u odnosu na druge prevoditelje njemačke lirike na hrvatski i koja posebno dolazi do izražaja u ovoj antologiji.

Prijevodima odabranih pjesama na hrvatski prethodi Bobinčevo poglavlje “Deset stoljeća njemačkog pjesništva: povijesna skica” – dosad na hrvatskom jeziku neobjavljen kratki pregled povijesti jednog od triju književnih rodova na njemačkom govornom području. Dok su književnopovijesni i književnoznanstveni tekstovi dosad ili donosili prikaz kanonskih autorica i autora njemačke lirike u njihovom širokom (književno)povijesnom kontekstu (primjerice kao u *Povijesti njemačke književnosti* Viktora Žmegača, Zdenka Škreba i Ljerke Sekulić) ili poblizje analizirali pojedine autorske poetike u estetskom kontekstu njihovih epoha u studijama slučaja (kao u već spomenutoj zbirci *Svenavadni Goethe*), Bobinčev tekst hrvatskoj publici prvi put daje kratak, ali sustavan pregled razvoja lirskog književnog roda na njemačkom govornom području –

počevši od srednjovjekovnog *Minnesanga* pa sve do autorica i autora iz druge polovice 20. stoljeća.

Nakon poglavlja o 10 stoljeća lirike na njemačkom jeziku slijede kronološki organiziran odabir 60 kanonskih pjesnikinja i pjesnika te 156 prijevoda pjesama.¹ U skladu s ustrojem biblioteke "Suglasja" prijevodima pjesama pojedinih autora i autorica prethode njihovi biogrami, koji ih s jedne strane prikazuju u njihovu neposrednom književnopovijesnom kontekstu, a s druge strane nude informacije o tome kojim zbirkama i fazama lirskog stvaralaštva pripadaju odabrani tekstovi. Antologija započinje pjesmom *Ljuvena ispovijed* (njem. *Du bist min, ich bin din*) nepoznatog autora iz 12. stoljeća, a završava pjesmom *Moja majka* (njem. *Meine Mutter*) Ursule Kretcher, objavljenom 1977. godine. Kvantitativno su najzastupljeniji oni autori kojima se Runtić najviše posvetio u svojoj prevoditeljskoj karijeri: Johann Wolfgang Goethe (21 pjesma), Hans Magnus Enzensberger (21 pjesma), Rainer Maria Rilke (11 pjesama), Ingeborg Bachmann (10 pjesama) i Heinrich Heine (6 pjesama). Iako antologija teži pružiti reprezentativni presjek njemačkog pjesništva, Runtića je smrt onemogućila u ispunjavanju tog cilja, pa nedostaju pjesme kanonskih autora iz 20. stoljeća kao što su ekspresionist Georg Heym, simbolist Stefan George, ali i poslijeratne autorice i autori poput Paula Celana, Ernsta Jandla i Elfriede Mayröcker. Osim toga neki od autora iz 18. i 19. stoljeća, poput Friedricha Gottlieba Klopstocka, Novalisa ili Friedricha Hölderlina, nedovoljno su (tek jednom pjesmom) zastupljeni u odnosu na njihov

značaj za razvoj njemačke lirike. Unatoč tomu može se reći da je odabir pjesama rezultirao uravnoteženim i reprezentativnim presjekom, pa će čitatelji tako u antologiji očekivano moći pronaći neke od najpoznatijih pjesama napisanih na njemačkom jeziku, uvrštenih u kanon svjetske književnosti, npr. Goetheove pjesme *Putnikova noćna pjesan* (njem. *Wandrer's Nachtlied*), *Vilenjak* (njem. *Erlkönig*), *Minjon* (njem. *Mignon*); Schillerovu *Odu radosti* (njem. *Ode an die Freude*); Heineovu *Lore Laj* (njem. *Loreley*); Rilkeove *Jesenji dan* (njem. *Herbsttag*) i *Panteru* (njem. *Der Panther*) itd. Osim u odabiru autora i pjesama Runtić se načelom kanonske reprezentativnosti vodio i pokrivajući širok dijapazon tematskih podžanrova, pa su u antologiji zastupljene religiozna, ljubavna, pejzažna, politički angažirana i intertekstualna lirika, no zbog izostanka prijevoda pjesama Ernsta Jandla i drugih pjesnika tzv. bečke grupe (njem. *Wiener Gruppe*) žanr konkretne poezije ostao je nezastupljen. U odabiru korpusa zanimljivo je i to što se u njemu nalaze tekstovi autora koji su široj publici poznati prvenstveno kao prozni pisci, npr. Theodor Fontane, Hermann Hesse ili Erich Kästner.

Runtićeva je prevoditeljska zasluga u ovoj antologiji dvostruka. Prvo, prijevodi-ma brojnih pjesama autorica i autora dosad nepoznatih hrvatskoj publici omogućen je uvid u njihove pjesničke opuse. Drugo, Runtić prevodi i one pjesme koje su već u više navrata prevedene na hrvatski jezik, i to zbog toga što je kao prevoditelj izrazito kritičan prema onim prevoditeljskim praksama u kojima se ili formalna ili sadržajna komponenta teksta u izvornom jeziku žrtvuje nauštrb glatkog funkcioniranja teksta u ciljanom jeziku. U prevoditeljskom smislu, u Runtićevu radu u prvi plan izbija njegovo filološko zvanje i znanje, što njegove prijevode njemačke lirike značajno razlikuje

¹ Pjesma *Du bist min, ich bin din* nepoznatog autora iz 12. stoljeća prevedena je u dvije verzije, pa je ukupni broj prevedenih pjesama 155.

od radova primjerice Dobriše Cesarića koji pri prevođenju Goetheove pjesme *Mignon* ili Rilkeova *Jesenjeg dana* tekstovima pristupa prvenstveno kao pjesnik, te su stoga njegova odstupanja od metričke strukture originala daleko zamjetnija.

S obzirom na tu specifičnost prevoditeljskog rada Ive Runtića u antologiju su, nakon "Bilješke o sastavljaču i prevoditelju", uključena i dva njegova prethodno objavljena književnoznanstvena teksta – *Kakva slovarica za Heineove stihove Lorelaje?* (originalno objavljen u časopisu *Nova Croatica*) i *Autobiografija kao literarno ophođenje sa samim sobom* (iz zbornika *Iz prve ruke: Nove autobiografije hrvatskih pisaca*, ur. Vinko Brešić). U prvom od tih tekstova Runtić iznosi svoj prevoditeljski *credo*:

Ako ćemo pravo: filozofska pretpostavka sveg prevodilaštva i jest vjera u postojanje – ako ne istosti – a ono adekvata u međujezičkim rješenjima. Prevodilac (a to ne čini svaki) trebao bi težiti adekvatnom izričaju na onom drugom jeziku, svemu što bi tamo proizvelo identičan ili barem pripadan dojam. Zato bi on trebao biti itekako prijemljiv za izražajne vrijednosti na onom prvom jeziku. (Runtić 2021: 368)

Drugim riječima, Runtić kao prevoditelj pojmu prevoditeljske slobode i sintagmi "duha jezika", koja se često upotrebljava kao floskula u ocjeni konkretnih prevoditeljskih radova, pristupa relativno konzervativno, naglašavajući potrebu za stilskim razumijevanjem originala i vjernosti originalu, što mora prethoditi prijevodu kako ne bi postao interpretacijom svojeg prevoditelja, odnosno novo umjetničko djelo s određenom dozom samostalnosti u odnosu na original. Za njega je prevoditeljstvo "umješnost" prije nego "umjetnost" (Runtić 2021: 369) jer je ono, za razliku od književnosti

kao umjetničkog oblika, svrhovito *per se*. Pritom je za Runtića, pogotovo kad je riječ o lirici, upravo "forma [...] nosilac smisla" (Runtić 2021: 368) te kao takva ne smije biti sekundarna u odnosu na sadržaj niti bi prevoditelj smio biti posve slobodan u ophođenju s njome. Naposljetku, antologija je, osim standardnim, opremljena s čak pet različitih kazala: Kazalom pjesnika, Kazalom naslova na hrvatskome jeziku i izvorniku, Kazalom naslova na izvorniku i hrvatskome jeziku, Kazalom prvih stihova na hrvatskome jeziku te Kazalom prvih stihova na izvorniku, čime se značajno olakšava ciljane pretraga naslova, posebno onim čitateljima koji te lirske tekstove poznaju u originalu.

Unatoč tomu što je nedovršena, tj. što naumu pružanja reprezentativnog presjeka deset stoljeća lirskog stvaralaštva na njemačkom jeziku škodi činjenica da nedostaju prijevodi nekih uistinu nezaobilaznih kantskih imena, riječ je o zasad najvažnijoj antologiji njemačkog pjesništva objavljenoj na hrvatskom jeziku. Dosadašnje su antologije njemačkog pjesništva vrlo rijetke i/ili ograničene temom ili epohom (npr. antologija *Zwei Sprachen unter einer Glocke / Pod jednim zvonom dva jezika – Antologija hrvatske i njemačke suvremene lirike*, ur. Nada Pomper, ili *Goethe u samoposluživanju – izbor iz suvremene njemačke poezije*, ur. Dražen Karaman i Branko Maleš). Kada se u obzir uzmu uvodno poglavlje o njemačkoj lirici i biogrami pjesnikinja i pjesnika koje je napisao Marijan Bobinac, ne preostaje drugo nego konstatirati da je riječ o široko postavljenoj i sveobuhvatnoj antologiji koja može služiti kao izvrsna polazna točka različitim vrstama čitateljske publike – od šire preko studentske do stručne, tj. književnoznanstvene. Osim toga antologija je značajno novo prevoditeljsko ostvarenje koje svjedoči o Runtićevu izvrsnom poznavanju različitih

razvojnih faza njemačkog jezika jer sadrži prijevode pjesama u širokom vremenskom rasponu – od onih napisanih na srednjovisokonjemačkome oko 1200. godine preko onih na ranonovovisokonjemačkome 16. stoljeća do onih na novovisokonjemačkome 18. stoljeća iz kojeg se razvio današnji standardni njemački jezik. Drugim riječima, Runtić s lakoćom na hrvatski jezik prevodi i one tekstove koji bi bili teško razumljivi ili posve nerazumljivi i onim suvremenim govornicima njemačkoga kojima je on materinski jezik. Zbog svega navedenog riječ je o antologiji koja donosi jedinstven uvid u raznolikost lirskog stvaralaštva na njemačkom jezičnom području, ali i izazove prevođenja lirike.

Jelena Spreicer

BIBLIOGRAFIJA

- Bobinac, Marijan. 2021. “Deset stoljeća njemačkog pjesništva. Povijesna skica”. U: Ivo Runtić. *Antologija njemačkoga pjesništva*. Zagreb: Naklada ArTresor: 9–44.
- Runtić, Ivo. 2021. “Kakva slovarica za Heineove stihove Lorelaje?”. U: Ivo Runtić. *Antologija njemačkoga pjesništva*. Zagreb: Naklada ArTresor: 361–371 (originalno objavljeno u časopisu *Nova Croatica*, god. 5 (35), br. 5 (55), 2011, str. 1–12.
- Runtić, Ivo. 2010. *Svenavadni Goethe*. Zagreb: Naklada Jurčić.

PJESNIK NACIONALNOG OPTIMIZMA U IMPERIJALNOM KONTEKSTU

Milka Car, *(Post-)Imperiale Lektüren: August Šenoas Texte im nationalen und (post-)imperialen Kontext*, Wien: Praesens Verlag, 2021, 187 str.

Književni je status Augusta Šenoa u hrvatskim književnopovijesnim okvirima ne samo stabilan i iznimno referentno opremljen nego i neprijeporan u odnosu na kanonsko usredištenje te na autorov

konstitutivni književnojezični, žanrovski i uopće književnokreativni refleksi u drugoj polovici 19. stoljeća. Šenoa u književnopovijesnim pregledima nerijetko figurira kao personifikacija nacionalnog književnog bića u kasnom 19. stoljeću, kao metaforički nacionalni književni bard, a poetički je uglavnom referiran kao protorealista i “tvorac” žanra povijesnog romana u nacionalnoj književnosti, ali i kao pionir na drugim književnim i kulturnim poljima, ukratko, kao kulturno-povijesna figura *par excellence* u razvoju nacionalne književnosti, kazališta i književne kritike 19. stoljeća. Sukladno tome, korpus *šenoinistike* – studija, prikaza, teorijskih rasprava, književnopovijesnih prijedloga, komparatističkih interpretacija – obuhvaća više desetaka jedinica. Nova